

ارزیابی کتب پول و بانکداری در ایران

سیدنظام‌الدین مکیان*

عزت‌الله لطفی**، محمدجواد پاکفطرت***

چکیده

پویایی هر علمی در گرو نقد منصفانه آثار منتشر شده در آن زمینه است. بی‌تردید نگرش و پدیدآوردن یک اثر جدید در هر زمینه به بررسی و ارزیابی آثار منتشر شده قبل از آن و بررسی کاستی‌ها و نقاط قوت آن‌ها بستگی بسیار دارد. این ارزیابی‌ها منجر به آن می‌شود تا تجدید چاپ و انتشار کتاب‌های جدید با کاستی کم‌تر و نوآوری بیش‌تری انجام پذیرد. یکی از نهادهای رسمی کشور که بررسی کتاب‌ها و متون آموزشی و کمک‌آموزشی حوزه علوم انسانی را با مشارکت داوران دانشگاهی و متخصص در این زمینه عهده‌دار است، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی است که از طریق شورای بررسی متون به آن می‌پردازد. در حوزه علوم اقتصاد، مدیریت، و حسابداری درس «پول، ارز و بانکداری» یکی از دروسی است که دانشجویان این رشته باید آن را فرا گیرند و در مجموعه دروس آموزشی کارشناسی و همچنین کارشناسی ارشد قرار دارد. این مطالعه بر آن است که با شاخص‌های تعیین‌شده شورای بررسی متون و ارزیابی‌های داوران، و با روش تحلیل محتوا، پانزده اثر منتشر شده در زمینه پول، ارز و بانکداری را به دو صورت جداگانه و جمعی و در قالب ارزیابی شکلی و محتوایی مطالعه کند. نتایج حاکی از آن است که برای هر دو صورت ارزیابی شکلی و محتوایی به طور متوسط در اکثر کتاب‌های بررسی شده نمره بین ۳-۳/۹۹ از ۵ در نظر گرفته شده است.

* دانشیار، عضو هیئت علمی گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد (نویسنده مسئول)

Nmakiyan@yazduni.ac.ir

** دانشجوی کارشناسی ارشد، علوم اقتصادی دانشگاه یزد Ezatlotfi@gmail.com

*** دانشجوی کارشناسی ارشد، علوم اقتصادی دانشگاه یزد Javad_Pakfetrat@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۷/۱۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۰/۱۳

کلیدواژه‌ها: پول، ارز و بانکداری، ارزیابی شکلی، ارزیابی محتوایی، E50, Y30، JEL طبقه‌بندی.

۱. مقدمه

درس پول و بانکداری^۱ یکی از دروس پایه و اساسی رشته‌های اقتصاد، بانکداری، مدیریت، و حسابداری است که در زمینه آن کتاب‌های بسیاری تاکنون در ایران به رشته تحریر درآمده یا ترجمه شده است. بدون شک هر کتابی، در هر زمینه، در کنار بیان مفاهیم و نکات جدیدی که به کتب منتشرشده قبل از خود می‌افزاید، معایب یا به اصطلاح کاستی‌هایی نیز دارد. به طور کلی بررسی کتاب‌های درسی به دلایل مختلف همچون مطابقت با اهداف برنامه درسی یا شناسایی نقاط قوت و ضعف کتاب‌های درسی امری ضروری است (جعفری هرنندی و دیگران، ۱۳۸۷). در این زمینه، داوری و بازبینی کتاب‌ها به طور کلی بر دو گونه تحلیل استوار است که آن‌ها را می‌توان در دو دسته «بررسی شکلی» و «تحلیل محتوایی» از هم تفکیک کرد. بررسی شکلی مواردی چون حروف‌نگاری، صفحه‌آرایی، و ظاهر نگارش را دربر می‌گیرد (اسودی، ۱۳۸۹)، اما تحلیل محتوایی ابزاری است برای بررسی و ارزیابی کلمات، معادل‌سازی‌ها، اصطلاحات تخصصی، مفاهیم، واژگان، مضامین، عبارات، و جملات خاصی از درون یک متن یا مجموعه‌ای از متون (ضیغمی و دیگران، ۱۳۸۷)، به علاوه تعیین میزان نوآوری و تبیین مواردی که موجب درک بهتر و عمیق‌تر متن می‌شود.

بر اساس آنچه بیان شد مطالعه حاضر مطالعه توصیفی است که به بررسی شکلی و تحلیل محتوایی، بر مبنای داوری‌های پانزده کتاب در زمینه «پول، ارز و بانکداری» منتشرشده بین سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۸۵ در ایران، می‌پردازد. اطلاعات مورد نیاز در این مطالعه از نتیجه داوری‌های^۲ گروه اقتصاد شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی استخراج شده است. از آن‌جا که در داوری‌ها، در دو بعد شکلی و محتوایی، شاخص‌هایی تعریف شده است بنابراین، در این پژوهش از شاخص‌های تعریف‌شده این شورا استفاده می‌شود و با مراجعه به محتویات و استنادات داوری‌ها، اطلاعات مورد نیاز جمع‌بندی سپس، تجزیه و تحلیل می‌شود. در تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی نظیر دسته‌بندی داده‌ها بر حسب توزیع فراوانی و درصد فراوانی، میانگین، و رسم نمودار استفاده شده است؛ بر اساس روش تحلیل محتوا سعی شده است که کتب از دو

منظر شکلی و محتوایی بررسی شوند. بدین منظور مطالعه پیش رو از چهار بخش تشکیل شده است. پس از مقدمه و در بخش دوم روش تحقیق ارائه می‌شود. در بخش سوم به بررسی و ارزیابی کتاب‌های پول و بانک‌داری به دو صورت موردی و جمعی پرداخته می‌شود و در نهایت بخش چهارم نیز به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری اختصاص داده می‌شود.

۲. روش تحقیق

روش تحلیل این مطالعه بر اساس تحلیل توصیفی است که عموماً بر مبنای خلاصه، جمع‌بندی، و تفکیک داده‌هاست سپس، بر اساس روش تحلیل محتوا مفاهیم و مضامین مهم به‌کار گرفته شده در داوری‌ها دسته‌بندی می‌شود.^۳ تحلیل محتوا به هر روش استنباطی اطلاق می‌شود که به طور منظم و عینی به منظور تعیین ویژگی‌های پیام‌ها به‌کار می‌رود. در این روش پیام‌ها و اطلاعات به صورت منظم کدگذاری و به نحوی طبقه‌بندی می‌شوند که پژوهش‌گر بتواند آن‌ها را به صورت کمی تجزیه و تحلیل کند. از مراحل اجرای این روش تعاریف عملیاتی است که در آن واحد تجزیه و تحلیل انتخاب می‌شود. این واحد می‌تواند از یک واژه ساده تا کل یک پیام باشد که با توجه به عنوان یا نوع ارتباطی که قصد تحلیل آن را داریم انتخاب می‌شود. در صورتی که یک واحد واژه باشد تعداد دفعاتی که این واژه به‌کار برده شده است محاسبه می‌شود و فراوانی آن تعیین‌کننده نتایج تحلیل است (دلاور، ۱۳۸۴).

۳. بررسی کتاب‌های پول و بانک‌داری

برای بررسی و ارزیابی کتاب‌های منتشر شده در این مطالعه می‌توان از دو روش استفاده کرد: نخست، ارزیابی کتاب‌ها به صورت موردی و جداگانه و دیگر، ارزیابی کتب به صورت جمعی و کلی یا به عبارتی بررسی کتاب‌ها به صورت دسته‌ای. در این بررسی از هر دو روش استفاده خواهد شد. نخست، کتاب‌ها به صورت موردی به مورد بررسی و ارزیابی می‌شوند سپس، ارزیابی و مقایسه جمعی کتاب‌ها صورت می‌گیرد.

۱،۳ بررسی و ارزیابی موردی کتاب‌ها

همان‌گونه که بیان شد، در این بخش از مطالعه به ارزیابی پانزده اثر در زمینه پول و بانک‌داری در ایران پرداخته می‌شود. برای این منظور بررسی شکلی و محتوایی کتاب‌ها به

صورت موردی انجام خواهد گرفت. از آن‌جا که اصولاً در کتاب‌هایی که جنبه آموزشی دارند، ظاهر کتاب اهمیت و تأثیرگذاری بسیاری در امر آموزش دارد بنابراین، بررسی شکلی این نوع کتاب‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار است (اسودی، ۱۳۸۹). این بررسی مواردی چون رسابودن نگارش، رعایت قواعد نگارشی، حروف‌چینی، صحافی، طرح روی جلد، و ... را شامل می‌شود. از سوی دیگر، بررسی محتوایی مواردی چون کیفیت کاربرد اصطلاحات تخصصی و معادل‌سازی‌ها، به‌روزر بودن آمار و داده‌های استفاده‌شده، نوآوری علمی، استنادات و ارجاعات، استفاده از نمودار و جدول برای تفهیم مطالب، نظم منطقی در کتاب، استفاده از منابع جدید، و ... را شامل می‌شود. کتاب‌های بررسی‌شده عبارت‌اند از:

۱،۱،۳ پول، ارز و بانک‌داری اثر علی محمد احمدی و اسماعیل صفرزاده

کتاب پول، ارز و بانک‌داری را، در سال ۱۳۸۴ در ۱۸۳ صفحه، انتشارات نور علم همدان منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: نقاط قوت کتاب را از حیث شکل آن می‌توان مواردی چون رسایی نسبتاً مناسب، طرح روی جلد، صفحه‌آرایی، و صحافی متوسط بیان داشت، اما هر اثر در کنار نقاط قوت خود ایراداتی را نیز به‌همراه دارد که از جمله در این کتاب اشکالات ویرایشی و نگارشی متعدد و حروف‌نگاری نامناسب و ناهماهنگ در عنوان گراف‌هاست. شایان ذکر است که این اشکالات در تجدید چاپ نیز برطرف نشده است. در بررسی شکل اثر، امتیاز ۲ از ۵ به آن داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: از نقاط قوت این اثر از حیث محتوا می‌توان به مواردی چون به‌کارگیری اصطلاحات تخصصی نسبتاً مناسب، مطابقت محتوای اثر با فهرست عنوان‌شده در ابتدای کتاب، استفاده مناسب از منابع، و پرداختن مناسب به بحث بانک‌داری اسلامی اشاره کرد. از ایرادات واردشده به این اثر در زمینه بررسی محتوایی استفاده از گراف‌های متعدد، اما غیر مرتبط با موضوع است. علاوه بر آن با وجود آن‌که کتاب به چاپ چهارم خود رسیده، اما هیچ‌یک از آمار آن به‌روز نشده و از همان آمار چاپ نخست استفاده شده است. محتوای این اثر برای تدریس در دو واحد و در رشته‌های مدیریت و حسابداری مناسب است و برای رشته اقتصاد توصیه نمی‌شود. از ایرادات دیگر این کتاب می‌توان به نبود نوآوری، نداشتن انسجام و نظم علمی منطقی، و یکسان‌نبودن ارجاعات در طول اثر اشاره کرد. در کل و با توجه به ایرادات و نقاط قوت اثر در زمینه محتوایی میانگین ۲/۱ از ۵ به این اثر داده شده است. از جمله پیشنهاداتی که برای این اثر ارائه شده است می‌توان به

مواردی همچون به‌روزرسانی آمار، جابه‌جایی فصول سوم و چهارم (به علت این‌که بخش سیاست پولی بایستی بعد از فصل عرضه پول باشد)، تکمیل نظریات مربوط به تقاضای پول، استانداردسازی ارجاعات در طول کتاب، و رفع اشکالات شکل‌ها و ایرادات نوشتاری اشاره کرد.

۲،۱،۳/اوراق اختیار معامله در بازار سرمایه ایران اثر محمد فطانت و ابراهیم آقاپور

این کتاب را، در سال ۱۳۸۰ در ۲۳۲ صفحه، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی در تهران و در قالب کتب غیر درسی منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: نقاط قوت این اثر را می‌توان در مواردی چون روانی و رسایی اثر، رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی، طرح روی جلد و حروف‌نگاری مناسب، داشتن پیش‌گفتار، و بیان هدف و مقدمه و خلاصه و نتیجه‌گیری در پایان هر فصل دانست. اگرچه نقاط ضعف این اثر بسیار کم است، اما اشتباهات چاپی معدودی در طول کتاب مشاهده می‌شود. در این کتاب کاربرد واحد دلار با توجه به عنوان اثر (بازار سرمایه در ایران) ضرورتی نداشته است. در مجموع به این اثر نمره ۴/۵ داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: نقاط قوت از حیث محتوای این اثر عبارت‌اند از: کاربرد صحیح اصطلاحات و معادل‌سازی تخصصی، استفاده مناسب از نمودار و جدول، جامعیت از لحاظ کاربرد مفاهیم ریاضی و مالی و فقهی و حقوقی برای تبیین موضوع، انطباق کامل محتوا و فهرست، جدیدبودن موضوع، انسجام و نظم منطقی، استفاده مناسب از منابع، ارائه دیدگاه اسلامی به موضوع، و استفاده از اطلاعات به‌روز. شاید بتوان یگانه ایراد محتوایی اثر را استفاده کم‌تر از دیدگاه‌های جهان اسلام در زمینه اوراق اختیار معامله بیان کرد. در مجموع برای این اثر میانگین ۴/۸ از ۵ در نظر گرفته شده است. پیشنهاداتی که برای غنی‌تر شدن اثر بیان شده است را می‌توان بدین صورت بیان کرد که از منابع عربی و انگلیسی اهل سنت نیز در زمینه اوراق اختیار معامله استفاده شود تا کتاب برای عرضه در کتب دانشگاهی کشورهای اسلامی مناسب باشد.

۳،۱،۳/اقتصاد، پول و بانک‌داری اثر ایرج توتونچیان

این اثر را، در سال ۱۳۷۵ در ۵۹۸ صفحه، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی در تهران منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: روان‌بودن، رسایی و درخور فهم‌بودن، و رعایت قواعد ویرایشی و

نگارشی از جمله نقاط قوت بررسی شکلی این اثر است. کیفیت نامناسب کاغذ، حروف‌نگاری ضعیف، و رسم نامناسب نمودار از ایرادات قابل ذکر در این اثر است. در مجموع نمره ۳/۶ از ۵ برای این اثر از حیث شکلی در نظر گرفته شده است.

ب) بررسی محتوایی: کاربرد اصطلاحات تخصصی مناسب، معادل‌سازی مناسب واژگان، استفاده مناسب از ابزارهای علمی برای تفهیم موضوع، نظم منطقی و انسجام مطالب هر فصل و همچنین کل کتاب، بیان صریح هدف، انطباق اثر با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی درسی، خلاصه و نتیجه‌گیری در هر فصل، بحث‌های اضافی درباره موضوع مورد بحث، پی‌نوشت‌های مناسب در کتاب برای تشریح مطالب، و توضیح کامل و عمیق مطالب از نقاط قوت محتوایی این اثر است. در مقابل نقاط ضعف اثر را می‌توان در به‌روزی نبودن آمار مخصوصاً آمار خارجی و روش اقتصادسنجی نامناسب در پایان کتاب بیان داشت. در مجموع میانگین ۴/۲ به این اثر از حیث محتوا داده شده است. پیشنهاداتی که برای این اثر بیان شده است عبارت‌اند از: تجدید نظر در مورد بحث علل عمده تورم در اقتصاد ایران، تصحیح الگوی اقتصادسنجی پایان کتاب، خلاصه کردن کتاب و پرهیز از مطالب اضافی، به‌روزر کردن اطلاعات و رسم نمودارها و شکل ظاهری کتاب به صورت زیباتر.

۴,۱,۳ بانک‌داری الکترونیکی اثر حسین عباسی نژاد و مینا مهرنوش

این اثر را، در سال ۱۳۸۵ در ۲۴۵ صفحه، انتشارات سمت در تهران منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: از نقاط قوت این اثر می‌توان به مواردی از قبیل روانی و رسایی مطالب، رعایت قواعد ویرایشی و نگارشی، حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی خوب، صحافی مناسب، بیان صریح هدف و فهرست تفصیلی مطالب و منابع اشاره کرد. ضعف اثر را هم می‌توان به نداشتن نتیجه‌گیری برای فصول ذکر کرد. برای ارزیابی شکلی اثر میانگین ۴/۲ به این اثر داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: به‌کارگیری مناسب اصطلاحات تخصصی با توجه به جدید بودن برخی از واژگان مورد استفاده، معادل‌سازی‌های مناسب اصطلاحات تخصصی، استفاده مناسب از گراف و تصویر برای تفهیم موضوع، پیوستگی خوب فصول کتاب، و مطرح کردن بحث‌های جدید در ادبیات پولی و بانکی از جمله نقاط قوت این اثر و ضعف بودن منابع از نقاط ضعف اثر است. به کتاب نمره ۳/۹ برای موارد محتوایی داده شده است. پیشنهاد شده است در چاپ بعدی اثر ضمن حفظ ساختار موجود، منابع مورد استفاده تقویت شود و اطلاعات استفاده‌شده به‌روز شود.

۵,۱,۳ بررسی دلایل سوء استفاده و سوء کاربرد چک در نظام بانک‌داری ایران اثر علی حسن‌زاده و علی ارشدی

این اثر را، در سال ۱۳۸۵ در ۱۹۱ صفحه، پژوهشکده پولی و بانکی منتشر کرده است. الف) بررسی شکلی: این اثر دارای نقاط قوتی همچون روانی و رسایی مطالب، حروف‌نگاری و صحافی مناسب، و رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی خوب است. به کتاب نمره ۳/۵ در زمینه بررسی شکلی اختصاص یافته است. ب) بررسی محتوایی: این اثر در زمینه بررسی محتوایی دارای نقاط قوتی همانند استفاده مناسب از جدول و نمودار و آمار و مقایسه آن‌ها، توضیح خوب کاربرد چک در ایران و مقایسه آن با تعدادی از کشورهای در حال توسعه، استفاده‌های قابل قبول و خوب در مورد دلایل سوء استفاده از چک در ایران، و معادل‌سازی مناسب اصطلاحات تخصصی است. کتاب نتیجه یک کار تحقیقاتی است و به‌منزله کتاب کمک‌درسی در درس پول، ارز و بانک‌داری می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. آمارها در کتاب به‌روز نیست. از نقاط ضعف دیگر اثر می‌توان به ارجاعات نامناسب اشاره کرد. به اثر در مجموع نمره ۳ اختصاص یافته است.

۶,۱,۳ بررسی ویژگی‌ها و محدوده فعالیت‌های بانک‌های توسعه‌ای - تخصصی در ایران اثر علی حسن‌زاده و همکاران

این اثر را، در سال ۱۳۸۳ در ۱۹۹ صفحه، پژوهشکده پولی و بانکی در تهران منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: از نقاط قوت شکلی اثر می‌توان به مواردی همچون روانی و رسایی مطالب، کیفیت مناسب حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی و صحافی، دارابودن پیش‌گفتار، بیان صریح هدف، مقدمه کلی، فهرست مطالب تفصیلی، نتیجه‌گیری، جدول، و خلاصه فصول اشاره کرد. اثر از منظر بررسی شکلی نمره ۴/۵ دریافت کرده است.

ب) بررسی محتوایی: کتاب در زمینه محتوا دارای نقاط قوت مناسبی است که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

این کتاب اولین اثر به زبان فارسی در زمینه فعالیت بانک‌های توسعه‌ای - تخصصی است. کاربرد خوب اصطلاحات تخصصی، معادل‌سازی مناسب، به‌روزرسانی آمارها در کتاب، جدیدبودن مطالب به علت ارائه مطالب در زمینه بانک‌های تخصصی از ویژگی‌های

این اثر است. از نقاط ضعف اثر می‌توان به مواردی از جمله ضعیف‌بودن منابع از لحاظ علمی و کم‌بودن تعداد منابع مورد استفاده اشاره کرد. در کل به اثر نمره ۳/۳ از منظر بررسی محتوایی اختصاص یافته است. این اثر می‌تواند به منزله منبعی کمک‌درسی در درس پول و بانکداری استفاده شود.

۷,۱,۳ پول و بانک از نظریه تا سیاست‌گذاری اثر علی ماجدی و همکاران

این اثر را، در سال ۱۳۷۰ در ۳۵۸ صفحه، مؤسسه علوم بانکی منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: نقاط قوت اثر از نظر شکلی شامل مواردی همچون روانی و رسایی متن، رعایت مناسب قواعد زبان فارسی، چاپ و صحافی نسبتاً مناسب، و استفاده مناسب از نمودار و جدول برای تفهیم موضوع است، اما کتاب نقاط ضعفی هم دارد همچون نداشتن نتیجه‌گیری و خلاصه فصول و کیفیت نامناسب کاغذ. نمره ۴ در بررسی شکلی، به این اثر داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: در بررسی محتوایی می‌توان نقاط قوتی همچون کاربرد مناسب اصطلاحات تخصصی، انسجام منطقی فصول، و جامعیت عناوین و فصول کتاب را ذکر کرد. نقاط ضعف اثر از بعد محتوایی شامل مواردی مانند توضیح نامناسب فصل بانکداری اسلامی و بازار بورس کشور، قدیمی‌بودن آمارهای مورد استفاده، و همچنین مبهم‌بودن برخی از ایرادات وارده به نظریه‌های تقاضای پول در فصل مربوطه است. از لحاظ محتوایی به اثر نمره ۴ داده شده است.

۸,۱,۳ پول و بانک‌داری اثر احمد مجتهد و علی حسن‌زاده

این اثر را، در سال ۱۳۸۰ در ۴۳۳ صفحه، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی منتشر کرده است. الف) بررسی شکلی: از نقاط قوت اثر در زمینه شکلی می‌توان به مواردی همچون سادگی و روانی اثر و رعایت مناسب قواعد ویرایشی و نگارشی اشاره کرد. کتاب نقاط ضعفی مانند کیفیت متوسط حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی و همچنین صحافی نامناسب دارد. به اثر نمره ۳/۲ از منظر بررسی شکلی داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: نقاط قوت اثر از بعد محتوایی شامل مواردی نظیر استفاده مناسب از ابزارهای علمی برای تفهیم موضوع، به‌روزرسانی داده‌ها، کاربرد مناسب اصطلاحات تخصصی، نظم منطقی و انسجام لازم در هر فصل، و ارائه فصل جدیدی در مورد بانک‌داری الکترونیک است. همچنین فصل تقاضای پول از دیدگاه مکاتب مختلف

اقتصادی بحث نسبتاً کاملی است. استفاده نکردن از برخی منابع موجود و در برخی موارد نقل قول‌هایی بدون ذکر مأخذ از جمله نقاط ضعف اثر از بعد محتوایی است. به کتاب از بعد محتوایی نمره ۳/۶ داده شده است. پیشنهاد شده است به علت این که کتاب مورد استفاده رشته‌های دیگر، نظیر مدیریت و حسابداری، است در چاپ‌های بعدی بحث ارز نیز به کتاب اضافه شود تا دانشجویان با مفاهیم اولیه ارز آشنا شوند.

۹،۱،۳ پول و بانک‌داری نوین اثر راجرلی روی میلر و رابرت دبلیو پلسانیلی ترجمه احمد ناهیدی

این اثر را، در سال ۱۳۷۴ در ۷۹۳ صفحه، انتشارات دانش امروز در تهران منتشر کرده است. الف) بررسی شکلی: این کتاب در زمینه بررسی شکلی دارای نقاط قوتی از جمله رسایی و روانی ترجمه، رعایت مناسب قواعد ویرایشی و نگارشی، حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی مناسب با توجه به سال چاپ کتاب است. نقاط ضعف اثر که در داوری‌ها ذکر شده است مواردی نظیر نداشتن مقدمه کلی و همین‌طور مقدمه و نتیجه‌گیری برای هر فصل و نارسا بودن طرح روی جلد را شامل می‌شود. به اثر از لحاظ بررسی شکلی نمره ۳/۱ داده شده است.

ب) بررسی محتوایی: از نقاط قوت اثر در بررسی محتوایی می‌توان به مواردی همچون ترجمه و معادل‌یابی مناسب اصطلاحات، استفاده مناسب از جدول و نمودار و تمرینات برای تفهیم موضوع، رعایت امانت در ترجمه، و نوآوری مناسب در زمان انتشار اولیه کتاب اشاره کرد. این اثر با توجه به نقاط قوت ذکر شده دارای نقاط ضعفی همانند حجم زیاد و متناسب بودن آن برای درس سه واحدی، قدیمی بودن داده‌ها و آمار، و پوشش ندادن سرفصل‌های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی است. در مجموع به کتاب نمره ۳/۳ از حیث بررسی محتوایی داده شده است.

۱۰،۱،۳ موضوعاتی در پول و بانک‌داری اثر ناهید کلیاسی

این کتاب را، در سال ۱۳۸۵، انتشارات رسا در تهران و در ۲۶۷ صفحه چاپ کرده است. الف) بررسی شکلی: نقاط قوت این اثر را می‌توان طرح روی جلد، صفحه‌آرایی، و حروف‌نگاری مناسب آن دانست. این کتاب از لحاظ رسایی مطالب اشکال دارد همچونین، به نظر می‌رسد با توجه به این که بخش‌هایی از کتاب حالت ترجمه دارد این نارسایی مطالب در سه فصل اول بیش‌تر نمایان می‌شود. از حیث شکلی نمره ۲/۶۵ به اثر داده شده است. ب) بررسی محتوایی: از حیث محتوایی نقاط قوت این اثر عبارت‌اند از: کاربرد

اصطلاحات تخصصی و معادل‌سازی مناسب آن‌ها، به‌روزر بودن مطالب، و نوآوری در فصول آخر. نقاط ضعف محتوایی آن را می‌توان در نداشتن مأخذ در طول کتاب، ضعف منابع، مطابقت نداشتن نتیجه‌گیری با مطالب گفته‌شده، و در پاره‌ای از موارد فراتر بودن مطالب از عنوان کتاب برشمرد. کتاب پوشش‌دهنده یک مقطع تحصیلی نیست. در مجموع از لحاظ محتوایی میانگین ۲/۷۵ به آن داده شده است. از جمله پیشنهادات برای غنی‌سازی آن مواردی چون ویرایش تخصصی مطالب ترجمه‌شده، افزودن بحث بانک‌داری اسلامی، رعایت تناسب موضوعی و محتوایی اثر با اهداف درس، رعایت امانت در ارجاعات، روزآمدی داده‌ها، و بهره‌گیری از ابزارهای لازم برای تفهیم موضوع را می‌توان ذکر کرد.

۱۱،۱،۳ مسائل کنونی پول، بانک و مشارکت در شرکت‌ها اثر غلامرضا مصباحی

این کتاب را انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، در سال ۱۳۸۵ در ۶۶۴ صفحه، چاپ کرده است. شایان ذکر است که این کتاب ترجمه‌شده اثر اقتصاددان سوری‌الاصول مسلمان، منذر قحف، است.

الف) بررسی شکلی: ترجمه خوب و روان، ویرایش خوب، رعایت قواعد نگارشی، صحافی و حروف‌نگاری مناسب، و بیان صریح هدف از نقاط قوت این اثر است. نقاط ضعف شکلی کتاب عبارت‌اند از: برخی غلط‌های املائی در اثر و مقدمه‌نداشتن در ابتدای هر فصل. در مجموع برای این اثر از نظر شکلی میانگین ۴/۴ در نظر گرفته شده است.

ب) بررسی محتوایی: کاربرد مناسب اصطلاحات تخصصی و معادل‌سازی خوب آن‌ها، بررسی مسائل و مشکلات بانک‌داری اسلامی، استفاده مناسب از منابع موجود در جهان اسلام، نوآوری موضوع به سبب بیان صریح و روشن مسائل مربوط به مشکلات بانکی و مشارکت مالی در شرکت‌هایی که بر مبنای عقود اسلامی فعالیت می‌کنند از نقاط قوت آن است همچنین، دقت و امانت‌داری در ترجمه، نظم منطقی و انسجام مطالب کتاب، و ارائه نکاتی راجع به دیدگاه فقهی شیعه در پی‌نوشت‌ها به قلم مترجم (نویسنده اصلی کتاب دیدگاه‌های اهل سنت را مورد توجه قرار داده است) از نقاط قوت محتوایی دیگر این اثر ذکر شده است. نویسنده اصلی کتاب از هیچ‌گونه داده آماری استفاده نکرده است. امتیاز داده‌شده به کتاب از منظر محتوایی معادل ۴/۰۴ است. کتاب می‌تواند به‌منزله منبع کمک‌درسی برای درس «اقتصاد پولی» در سطح

کارشناسی ارشد و به منزله منبعی اصلی در درس «موضوعات انتخابی در اقتصاد اسلامی» استفاده شود.

۱۲,۱,۳ عملیات بانکی بین‌الملل اثر مسعود مزینی و محمدحسین مهاجری

چاپ چهارم این کتاب را در سال ۱۳۷۹، مؤسسه علوم بانکی تهران منتشر کرده است. الف) بررسی شکلی: روانی و سادگی، رعایت قواعد نگارشی و متناسب بودن با واحدهای درسی درس «عملیات بانکی بین‌الملل» از نقاط قوت این اثر است. کاربرد برخی اصطلاحات بدون آن‌که قبلاً تعریف شده باشد از جمله نقاط ضعف آن است. در مجموع میانگین ۳ برای کتاب در نظر گرفته شده است.

ب) بررسی محتوایی: بیان خوب اصول کلی بانکداری بین‌الملل، تمرین در انتهای فصول اصلی، ارائه خوب بحث ارز و روش‌های تبدیل ارزهای مختلف به یک‌دیگر، و استفاده از تمرینات کاربردی از نقاط قوت محتوایی اثر است. نداشتن موضوع در مورد بحث‌های مدرن بانکی از قبیل استفاده از بانکداری الکترونیک در معاملات بین‌المللی، نبودن بحث ریسک در عملیات بانکی و همچنین عملیات بانکی بین‌المللی و بانک‌های اسلامی از نقاط ضعف محتوایی اثر است. در کل میانگین ۳/۰۳ برای آن در نظر گرفته شده است. پیشنهادات بیان شده برای غنی‌سازی اثر اضافه کردن بحث‌های مدرن بانکداری بین‌الملل و عملیات بانکی بین بانک‌های کشورهای مختلف اسلامی است. این کتاب می‌تواند به منزله منبعی اصلی برای درس «عملیات بانکی بین‌الملل» در رشته علوم بانکی و در سطح کارشناسی استفاده شود.

۱۳,۱,۳ شیوه‌های اعتبارسنجی مشتریان اثر سعید جمشیدی

این کتاب را، در سال ۱۳۸۵ و در ۱۲۷ صفحه، پژوهشکده پولی و بانکی تهران چاپ کرده است.

الف) بررسی شکلی: روان و رسا بودن و حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی مناسب از نقاط قوت شکلی اثر است. ویراستاری نامناسب در برخی از فصول کتاب نقطه ضعف شکلی آن است. از لحاظ شکلی نمره ۳/۷۵ به اثر اختصاص یافته است.

ب) بررسی محتوایی: نقاط قوت اثر را می‌توان کاربرد نسبتاً خوب و استفاده از ابزارهای علمی برای تفهیم موضوع دانست. نقاط ضعف آن در مواردی چون جامعیت‌نداشتن محتوایی برای ایران بر اساس مقتضیات موجود، طولانی بودن فصل پنجم، استفاده از مطالب

غیر ضروری، و ضعف منابع مورد استفاده کتاب عنوان شده است. از حیث محتوایی میانگین ۳/۲۵ برای آن منظور شده و پیشنهاد شده است که فصل پنجم کتاب مورد تجدید نظر قرار گیرد.

۱۴,۱,۳ سیستم بیمه سپرده‌ها: ابزاری در جهت توسعه بانکداری غیر دولتی در جمهوری اسلامی ایران اثر سعید شیخانی

چاپ دوم این کتاب را پژوهشکده پولی و بانکی تهران، در سال ۱۳۸۵ و در ۲۱۱ صفحه، منتشر کرده است.

الف) بررسی شکلی: حروف‌نگاری مناسب، طراحی جلد، و دقت در ارجاعات از نقاط قوت اثر است. قواعد نگارشی و ویرایشی نامناسب از نقاط ضعف این اثر عنوان شده است. در مجموع نمره ۳/۰۴ برای بررسی شکلی اثر در نظر گرفته شده است.

ب) بررسی محتوایی: اشاره به بحث بیمه سپرده‌ها، دقت در ارجاعات، و جمع‌بندی مناسب از نقاط قوت محتوایی اثر است؛ و به‌روزی نبودن آمار ارائه‌شده، معادل‌سازی نامناسب در برخی اصطلاحات به‌کار گرفته‌شده، اشکال در ترجمه‌های صورت‌گرفته از منابع لاتین همچون کم یا زیاد کردن و ترجمه غلط برخی از مطالب، و تکراری بودن برخی از مطالب فصل‌های اول تا چهارم از نقاط ضعف اثر است. به اثر میانگین ۳ از لحاظ محتوایی داده شده است. پیشنهادهایی که برای کتاب بیان شده است عبارت‌اند از: مناسب‌کردن معادل‌سازی‌ها، استفاده از آمار به‌روز، دقت در مطالب ترجمه‌شده، و حذف مطالب تکراری.

۱۵,۱,۳ سیاست‌های پولی (۲)، تدوین از علیرضا رحیمی بروجردی

این اثر را، در سال ۱۳۷۹ در ۴۴۰ صفحه، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی در تهران منتشر کرده و شامل مجموعه مقالات ارائه‌شده در سمینارهای سالیانه سیاست‌های پولی و مالی است. با توجه به این‌که هیچ‌گونه کاری برای کتاب انجام نشده است و صرفاً مقالات ارائه‌شده در سمینار سال ۱۳۷۹ گردآوری شده است بنابراین بررسی شکلی و محتوایی اثر نمی‌تواند موردی داشته باشد. اثر می‌تواند به‌منزله مجموعه‌ای کمک‌درسی در درس «پول و بانکداری و سیاست‌های پولی» استفاده شود.

چنان‌چه شاخص‌های مطرح‌شده در بررسی شکلی مجموعه کتاب‌های فوق خلاصه شود، جمع‌بندی آن می‌تواند به صورت جدول ۱ ارائه شود.^۴

جدول ۱. خلاصه بررسی شاخص‌های شکلی

شماره کتاب	کیفیت شکلی اثر	جامعیت صوری (از فهرست تا نمایه)	روانی و رسایی	رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی	تناسب حجم اثر با تعداد واحدهای درسی
۱	ضعیف	خوب	خوب	ضعیف	متوسط
۲	عالی	عالی	بسیار خوب	عالی	موضوعیت ندارد
۳	متوسط	بسیار خوب	بسیار خوب	بسیار خوب	خوب
۴	بسیار خوب	بسیار خوب	عالی	بسیار خوب	بسیار خوب
۵	خوب	خوب	بسیار خوب	بسیار خوب	موضوعیت ندارد
۶	بسیار خوب	بسیار خوب	عالی	عالی	بسیار خوب
۷	بسیار خوب	خوب	خوب	خوب	خوب
۸	متوسط	خوب	خوب	خوب	بسیار خوب
۹	خوب	خوب	بسیار خوب	بسیار خوب	متوسط
۱۰	خوب	خوب	خوب	خوب	خوب
۱۱	بسیار خوب	بسیار خوب	عالی	بسیار خوب	بسیار خوب
۱۲	خوب	خوب	بسیار خوب	خوب	خوب
۱۳	بسیار خوب	خوب	بسیار خوب	بسیار خوب	خوب
۱۴	بسیار خوب	بسیار خوب	خوب	متوسط	متوسط

۲,۳ بررسی جمعی کتاب‌ها

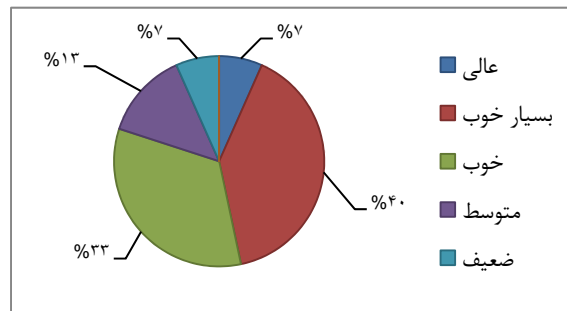
۱,۲,۳ بررسی شکلی

برای بررسی شکلی کتاب‌های مورد اشاره در این مطالعه پنج مورد از شاخص‌های کلی شکلی مورد ملاحظه قرار گرفته که به شرح زیر است:

۱,۱,۲,۳ کیفیت ظاهری کتاب (طرح جلد، صفحه‌آرایی، حروف‌نگاری، و ...)

از آن‌جا که کیفیت ظاهری یک کتاب، به طور مثال طرح روی جلد، پیام‌ها و اطلاعاتی را به صورت کلی و مختصر و به طور بصری در اختیار خواننده می‌گذارد بنابراین، توجه به کیفیت شکلی کتاب و لزوم دقت در آن اهمیت دارد. نتیجه بررسی کتب منتشرشده در زمینه پول، ارز و بانک‌داری حاکی از آن است که غالب کتب کیفیت شکلی

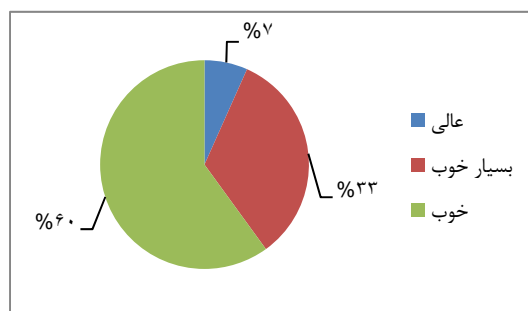
مناسبتی دارند، یعنی ۷٪ کتب دارای کیفیت شکلی عالی، ۴۰٪ کتب کیفیت بسیار خوب، ۳۳٪ آن‌ها دارای کیفیت خوب، ۱۳٪ دارای کیفیت متوسط، و مابقی (۷٪) دارای کیفیت شکلی ضعیفی بوده‌اند.

نمودار ۱. بررسی شکلی، کیفیت شکلی آثار

۲,۱,۱,۳ جامعیت صوری

یکی دیگر از شاخص‌هایی که بر اساس آن کتاب‌ها، از سوی شورای بررسی متون درسی، بررسی می‌شوند ارزیابی جامعیت صوری شامل فهرست‌گذاری تا نمایه‌های پایان کتاب است. با بررسی کتاب‌ها ملاحظه می‌شود که از منظر این شاخص میزان ۷٪ دارای کیفیت عالی، ۳۳٪ آن‌ها بسیار خوب، و حدود ۶۰٪ کتاب‌های منتشرشده دارای جامعیت صوری خوب بوده‌اند.

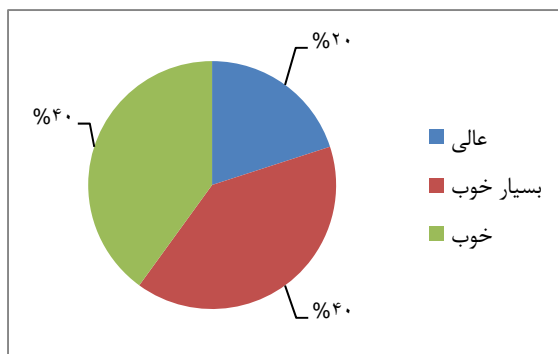

نمودار ۲. بررسی شکلی، جامعیت صوری

۳,۱,۱,۳ روانی و رسایی آثار

بدون شک روانی و رسایی یک متن چه به صورت ترجمه و چه به صورت تألیف نقشی اساسی در انتقال مفاهیم کتب و نوشته‌ها ایفا می‌کند بنابراین، این مورد به منزله یکی

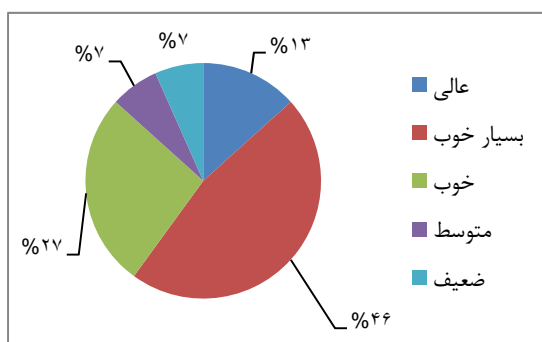
از شاخص‌ها منظور می‌شود. بررسی کتاب‌ها از منظر این شاخص حاکی از آن است که ۲۰٪ کتب دارای روانی و رسایی عالی و بقیه دارای کیفیت بسیار خوب و یا خوب بوده‌اند (هر کدام ۴۰٪).

نمودار ۳. بررسی شکلی، روانی و رسایی آثار

۴،۱،۱،۳ رعایت قواعد نگارش

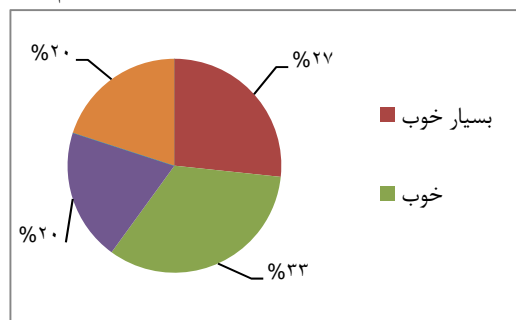
خط را چهرهٔ مکتوب زبان قلمداد می‌کنند که دارای قواعدی تحت عنوان دستور زبان است. دستور زبان دارای قوانینی است که از آن با عنوان دستور خط و یا قواعد نگارش و ویرایش یاد می‌شود (ربانی‌خواه، ۱۳۸۴). بدون شک زیبانوشتن در پی درست‌نوشتن و رعایت قواعد و اصول نگارشی حاصل می‌شود. با بررسی کتب این مطالعه از حیث شاخص رعایت قواعد نگارشی و ویرایشی ملاحظه می‌شود که ۱۳٪ کیفیت عالی، ۴۶٪ بسیار خوب، ۲۷٪ کیفیت خوب، ۷٪ متوسط، و درنهایت ۷٪ کیفیت ضعیف دارند.

نمودار ۴. بررسی شکلی، رعایت قواعد نگارشی

۵,۱,۱,۳ تناسب حجم آثار با محتوای واحدهای درسی

یکی دیگر از شاخص‌های بررسی کتب درسی تناسب آثار با سرفصل‌های درسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی است بنابراین، در این مطالعه شاخص مذکور بررسی می‌شود؛ نتایج حاکی از آن است که ۳۳٪ آثار تناسب حجم اثر با تعداد واحدها را به‌خوبی رعایت کرده‌اند. همچنین ۲۷٪ بسیار خوب و ۲۰٪ در حد متوسط این تناسب را در نظر گرفته‌اند. در این بین برای ۲۰٪ از آثار این شاخص موضوعیت ندارد یا به عبارت دیگر، آثار مذکور برای تدریس تألیف نشده‌اند، اما می‌توانند به‌منزله منبعی فرعی و یا کمک‌درسی استفاده شوند. شایان ذکر است که سرفصل‌های مصوب نیز تا حدودی قدیمی‌اند و به‌روز نیستند. از این جهت مؤلفان و مترجمان بستگی به مباحث روز اقتصاد پولی و مالی بخش‌هایی از سرفصل‌های مصوب را در آثار خود کم یا زیاد کرده‌اند.

نمودار ۵. بررسی شکلی، تناسب حجم آثار با تعداد واحدهای درسی

۲,۲,۳ بررسی محتوایی

در این مطالعه به منظور بررسی محتوایی کتب از یازده منظر ارزیابی به عمل آمده که به شرح زیر است:

۱,۲,۲,۳ تناسب محتوایی و موضوعی آثار با اهداف درس

در بسیاری از کتب و به خصوص کتب درسی اهدافی مد نظر خواهند بود که محتوا و موضوع کتب باید در راستای آن اهداف قرار گیرند. در مطالعه حاضر نتایج نشان می‌دهد که ۸٪ دارای تناسب محتوایی و موضوعی عالی، حدود ۴۳٪ دارای تناسب بسیار خوب، ۱۴٪ دارای تناسب خوب، و ۲۱٪ دارای تناسب متوسط با اهداف درس بوده‌اند. در دو مورد از کتاب‌ها این شاخص به علت این که کتب مربوطه جنبه کمک‌آموزشی داشته‌اند موضوعیت ندارد.

۲,۲,۲,۳ انطباق محتوایی اثر با عنوان و فهرست آن

همان گونه که بیان شد هر کتاب دارای اهدافی است که به صورت اجمالی در عنوان و فهرست کتاب مشهود است. بنابراین انطباق محتوایی اثر با عنوان و فهرست موضوعات مورد بحث کتاب از نکاتی است که در بررسی آثار باید مد نظر قرار گیرد. بررسی کتب مد نظر مطالعه بیان‌گر این موضوع است که ۲۱٪ دارای رتبه عالی و در حدود نیمی از کتب از حیث این شاخص دارای رتبه بسیار خوب است. ۲۹٪ بقیه نیز دارای رتبه خوب بوده‌اند.

۳,۲,۲,۳ نظم و انسجام مطالب

نظم و انسجام مطالب یکی دیگر از شاخص‌هایی است که در کتب درسی می‌بایست بررسی شود. دقت در کتب مورد نظر این مطالعه نشان‌دهنده این موضوع است که ۱۴٪ در وضعیت عالی نظم و انسجام مطالب را حفظ کرده‌اند، ۳۶٪ بسیار خوب، ۴۳٪ به صورت خوب، و ۷٪ ضعف نظم و انسجام مطالب داشته‌اند.

۴,۲,۲,۳ کفایت منابع

از آن‌جا که در نگارش مقاله یا کتاب به استفاده از منابع مختلف مرتبط با موضوع نیاز است بنابراین، استفاده مناسب و کافی از منابع موجود و جدید از مواردی است که باید مورد توجه نویسندگان قرار گیرد. این مورد یکی از شاخص‌های مد نظر در ارزیابی و بررسی کتب است که در این مطالعه با بررسی از منظر این شاخص ملاحظه می‌شود که ۱۴٪ به طور عالی، ۷٪ بسیار خوب، ۴۳٪ خوب، و ۳۶٪ آن‌ها به صورت متوسط این موضوع را مد نظر قرار داده‌اند.

۵,۲,۲,۳ روزآمدی داده‌ها

از جمله مهم‌ترین مواردی که در نگارش مقالات و کتب باید مد نظر قرار گیرد و نویسندگان به آن توجه ویژه داشته باشد استفاده از داده‌ها و اطلاعات به‌روز و جدید است. این داده‌ها به طور معمول برای توصیف آماری پدیده‌های اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند. هرچه داده‌ها روزآمدتر باشند تفهیم وضعیت اقتصادی مورد بحث از دقت و ارزش بیشتری برخوردار است. نتایج بررسی کتب مورد مطالعه حاکی از آن است که ۱۴٪ به طور عالی، ۳۶٪ خوب، حدود ۴۳٪ به نحو متوسط این موضوع را رعایت کرده، و ۷٪ بقیه ضعیف بوده‌اند.

۶,۲,۲,۳ استنادات و ارجاعات

از آنجا که در نگارش مقاله و کتاب از منابع مختلف استفاده می‌شود و در واقع این موارد استفاده نوعی بیان نظریات نویسندگان آن‌ها و بعضاً مقایسه نظر نویسنده با آن‌هاست بنابراین، باید در ارجاعات به مقالات و نویسندگان دقت کافی شود و همچنین مالکیت معنوی و فکری نویسندگان دیگر مراعات شود. با بررسی کتب مورد نظر در این پژوهش ملاحظه می‌شود که ۱۴٪ کتب به طور عالی، ۲۱٪ بسیار خوب، ۴۳٪ خوب، ۷٪ متوسط، و ۷٪ ضعیف این موضوع را رعایت کرده‌اند و در بقیه موارد این شاخص موضوعیت نداشته است.

۷,۲,۲,۳ اعتبار منابع

ادعای مطرح شده در کتاب و مقالات و استفاده از دیدگاه‌های دیگران از جمله دلایل استفاده از منابع است. در این خصوص استفاده از منابع معتبر و به‌روز برای تأیید ادعا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که باید مد نظر قرار گیرد. دقت در آثار مورد بررسی در این پژوهش نشان می‌دهد که ۱۴٪ کتاب‌ها به صورت عالی، ۷٪ بسیار خوب، ۴۳٪ خوب، و ۲۸٪ به صورت متوسط از منابع معتبر استفاده کرده‌اند و فقط در یک مورد اعتبار منابع ضعیف تشخیص داده شده است.

۸,۲,۲,۳ معادل‌سازی و دقت در کاربرد اصطلاحات تخصصی

به سبب آن‌که در هر رشته‌ای کلمات و اصطلاحاتی مختص آن رشته وجود دارد که از آن‌ها با عنوان اصطلاحات تخصصی یاد می‌شود بنابراین، دقت در کاربرد آن‌ها و دقت در مواردی که به معادل‌سازی اصطلاحات خارجی نیاز است، خصوصاً اصطلاحات جدیدی که در ادبیات اقتصادی آن حوزه علمی استفاده می‌شود، از نکاتی است که در نگارش باید مد نظر قرار گیرد. بررسی این پژوهش بیان‌گر آن است که ۸٪ از کتب در سطح عالی، نیمی از کتب بسیار خوب، ۲۱٪ خوب، و ۲۱٪ باقیمانده به طور متوسط این موضوع را رعایت کرده‌اند.

۹,۲,۲,۳ مطابقت با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی

یکی از وظایف شورای عالی برنامه‌ریزی متون درسی تعیین سرفصل مرتبط با هر درس است که باید در نگارش و تألیف کتب مد نظر قرار گیرد. دقت در کتب پول و بانکداری در این مطالعه حاکی از آن است که ۲۱٪ از کتب این شاخص را به صورت بسیار خوب،

۵۰٪ خوب، و ۸٪ به طور متوسط رعایت کرده‌اند و در ۲۱٪ نیز این شاخص موضوعیت نداشته است. شایان ذکر است که خصوصیت علم این است که هر روز موضوعات جدیدی مطرح می‌شود و بنابراین مراعات کردن دقیق این شاخص نمی‌تواند به منزله معیاری برای خوبی کتاب مد نظر قرار گیرد.

۱۰،۲،۲،۳ رویکرد به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و مسائل نظام

برخی از کتاب‌ها فقط جنبه علمی دارند، اما برخی دیگر خصوصاً در حوزه علوم انسانی بار ارزشی و انتقال مفاهیم فکری مکتب خاصی دارند. رویکرد به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی از معیارهایی است که در ارزیابی کتب باید مورد نظر قرار گیرد. با بررسی کتب مورد مطالعه در این پژوهش از حیث این شاخص ملاحظه می‌شود که ۳۶٪ این کتب این موضوع را به صورت عالی مد نظر قرار داده‌اند و در ۲۸٪ و ۱۴٪ به ترتیب به نحو بسیار خوب و خوب این موضوع رعایت شده است. در ۲۲٪ کتب نیز این شاخص موضوعیت نداشته است.

۱۱،۲،۲،۳ روانی و امانت در ترجمه

از آن‌جا که بسیاری از منابع درسی و کتب آموزشی از طریق ترجمه در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرند بنابراین، یکی از نکات مهمی که در این گونه کتاب‌ها باید مد نظر قرار گیرد دقت در ترجمه و روانی موضوع و همچنین رعایت کردن امانت در ترجمه است. از چهارده کتاب مورد بررسی در این مطالعه دو کتاب به صورت ترجمه بوده است که با بررسی آن‌ها از منظر این شاخص هر دو دارای روانی خوب و از لحاظ امانت در ترجمه بسیار خوب بوده‌اند.

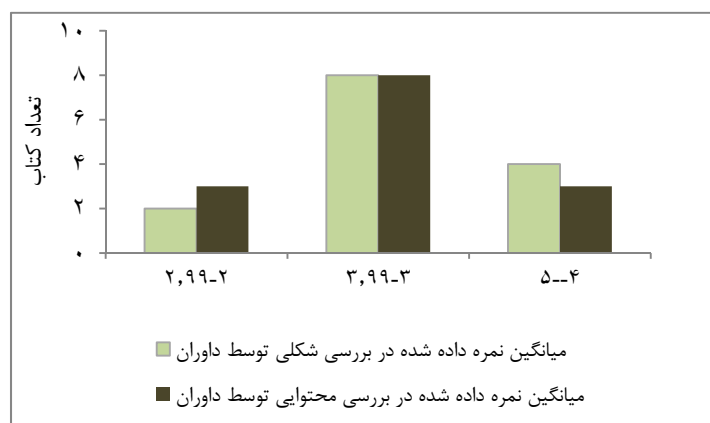
جدول ۲. خلاصه بررسی شاخص‌های محتوایی

شاخص‌های مورد بررسی	عالی	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	موضوعیت ندارد
تناسب محتوایی و موضوعی با اهداف درس	۱	۶	۲	۳	۰	۲
انطباق محتوایی اثر با عنوان و فهرست آن	۳	۷	۴	۰	۰	۰
نظم و انسجام مطالب	۲	۵	۶	۰	۱	۰
کفایت منابع با توجه به منابع موجود	۲	۱	۶	۵	۰	۰
به‌روزآمدی داده‌ها	۲	۰	۵	۶	۱	۰

۱۰۲ ارزیابی کتب پول و بانکداری در ایران

۱	۱	۱	۶	۳	۲	امانت در ارجاعات
۰	۱	۴	۶	۱	۲	اعتبار منابع
۰	۰	۳	۳	۷	۱	معادل‌سازی و دقت در کاربرد اصطلاحات تخصصی
۳	۰	۱	۷	۳	۰	مطابقت با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی
۳	۰	۰	۲	۴	۵	رویکرد به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و مسائل نظام
۱۲	۰	۰	۰	۲	۰	روانی و امانت در ترجمه

اعداد داخل جدول بیان‌کننده تعداد کتاب‌ها در آن وضعیت است. نمودار ۶ میانگین امتیازات شکلی و محتوایی آثار را نشان می‌دهد. گفتنی است که امتیاز اختصاص داده‌شده به هر اثر از ۵ است.

نمودار ۶. میانگین امتیازات شکلی و محتوایی مربوط به آثار

۴. نتیجه‌گیری

پول، ارز و بانک‌داری را می‌توان یکی از درس‌های اصلی در حوزه اقتصاد دانست که کتب بسیاری در مورد آن تألیف یا ترجمه شده است. کاستی و قوت یک اثر در صورتی مشخص می‌شود که کتاب مزبور مورد بررسی، ارزیابی، و نقد منصفانه و علمی قرار گیرد تا نتایج به‌منزله راهنما در تألیف کتاب‌های جدید یا در تجدید چاپ کتاب‌ها استفاده شود و

کاستی‌ها رفع و بر نقاط قوت آثار افزوده شود. در زمینه کتب علوم انسانی، ارزیابی و نقد کتاب را شورای بررسی متون پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به عهده دارد. این ارزیابی‌ها در دو دسته شکلی و محتوایی تفکیک پذیرند. در این مطالعه با استفاده از شاخص‌های تعیین‌شده این شورا پانزده اثر در زمینه پول، ارز و بانک‌داری با روش تحلیل محتوا به دو صورت منفرد و جمعی بررسی و ارزیابی شده است. نتایج حاکی از آن است که در بررسی شکلی و همچنین محتوایی و به صورت جمعی، اکثر کتاب‌ها شاخص‌های مورد بررسی را در حد خوب و بسیار خوب رعایت کرده‌اند و این امر باعث شده است که غالب کتاب‌ها در بازه صفر تا ۵ نمره بین ۳-۳/۹۹ را به خود اختصاص دهند. در این بین دو کتاب نیز به صورت ترجمه ارائه شده است که در زمینه روانی و دقت در ترجمه در رتبه بسیار خوب ارزیابی شده‌اند.

پی‌نوشت

۱. در این مطالعه بین کتب «پول و بانک‌داری» و «پول، ارز و بانک‌داری» تفکیکی صورت نگرفته است. گفتنی است که در نظام آموزش عالی ایران برای رشته‌های اقتصاد و علوم بانکی درس «پول و بانک‌داری» در نظر گرفته شده است و مبحث ارز در درس مالیه بین‌الملل مورد توجه قرار می‌گیرد، اما برای رشته‌های مدیریت و حسابداری درس «پول، ارز و بانک‌داری» به صورت یک‌جا در نظر گرفته شده است.
۲. شایان ذکر است که طبق روش داوری‌های شورای بررسی متون، هر کتاب را دو داور که در زمینه تخصصی مربوطه صاحب نظر باشد داوری می‌کند سپس، نتیجه این داوری‌ها را دو داور دیگر بازبینی و ارزیابی می‌کنند.
۳. بر اساس تعریف برلسون (Berlson) مفهوم تحلیل محتوا را می‌توان بدین صورت بیان کرد: تحلیل محتوا شیوه‌ای پژوهشی است که برای تشریح عینی، منظم، و کمی محتوای آشکار پیام‌های ارتباطی به کار می‌رود. تحلیل محتوا را بر اساس تعریف کاپلان (Kaplan) نیز می‌توان بدین گونه تعریف کرد: تحلیل محتوا ابزاری است که برای بررسی و تبیین کلمات، مفاهیم، واژگان، مضامین، عبارات، و جملات خاصی از درون یک متن یا مجموعه‌ای از متون مورد استفاده قرار می‌گیرد. نکته درخور توجه در دو تعریف ارائه‌شده تأکید بر کمی بودن تحلیل محتواست. تعاریف زیاد دیگری در زمینه تحلیل محتوا ارائه شده است که به‌رغم تنوع آن‌ها، همه در کمی بودن مشترک‌اند. امروزه این روش در میان روش‌های تحقیق روشی ارزشمند محسوب می‌شود (باب الحوائجی، ۱۳۷۶). چهارچوب تحلیل محتوا به طور کلی چند مفهوم اساسی را

دربار می‌گیرد که عبارت‌اند از: متن داده‌ها که در دسترس محقق قرار می‌گیرد، سؤال پژوهشی که محقق در جست‌وجوی آن در متن است، بافت انتخابی محقق که به داده‌ها معنی می‌بخشد. چگونگی افراز واقعیت با توجه به دانش محقق، استنباط‌هایی که به سؤال تحقیق پاسخ می‌دهند، و سرانجام شواهد اعتبار یافته‌ها صورت می‌گیرد که به‌منزله معیار قضاوت نهایی در خصوص مفاهیم برخاسته از تحلیل محتواست (ضیغمی و دیگران، ۱۳۸۷). روش تحلیل محتوا را می‌توان برای حداقل سه دسته کلی از مسائل پژوهشی مناسب یافت:

الف) در صورتی که دسترسی به اطلاعات مشکل و اطلاعات پژوهش‌گر محدود به مدارک اسنادی باشد؛

ب) در صورتی که پژوهش‌گر به موضوعات مورد پژوهش دسترسی مستقیم داشته باشد. در این حالت ممکن است ترجیح دهد اطلاعات را با استفاده از روش تحلیل محتوا جمع‌آوری کند؛

ج) این روش می‌تواند وسیله مناسبی برای تکمیل اطلاعات باشد. بدین‌گونه که پژوهش‌گران نتیجه اطلاعات گردآوری‌شده از طریق پرسش‌نامه یا مصاحبه را با مقایسه آن‌ها از طریق تحلیل محتوای منابع موضوع بررسی، مورد مطالعه قرار دهند (Allen and Reser, 1990).

این روش در کنار مزایای خود معایبی نیز خواهد داشت که می‌توان به امکان خطای بالا در مواقعی که تفسیر در سطح بالا مورد نیاز باشد و یا امکان نادیده‌انگاری مفاهیم و یا پیام‌هایی به علت مشکلات رایانه‌ای کردن آن مفاهیم و پیام‌ها اشاره کرد. در این مطالعه روش تحقیق بر اساس سومین مورد از مسائل پژوهشی فوق است. بدین معنی که اطلاعات مورد نیاز که، از طریق پرسش‌نامه، داوران کتب پول و بانکداری در دو بعد شکلی و محتوایی تکمیل کرده‌اند، جمع‌آوری و سپس دسته‌بندی و تحلیل می‌شوند. هدف از این کار نتیجه‌گیری از محتوای کتب منتشرشده در این زمینه است.

۴. شایان ذکر است به علت این که کتاب *سیاست‌های پولی* (۲) اثر علیرضا رحیمی بروجردی به صورت مجموعه مقالات است و امکان بررسی آن نبوده است بنابراین، این کتاب در جمع‌بندی ارائه‌شده در جدول ۱ منظور نشده است.

۵. شماره کتاب‌ها در این جدول به ترتیب بیان‌شده در متن مطالعه است.

منابع

- اسودی، علی (۱۳۸۹). «بررسی انتقادی کتاب *تکلم*»، *پژوهش‌نامه انتقادی*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، س ۱۰، ش ۱.
- باب الحوائجی، فهیمه (۱۳۷۶). «تحلیل محتوا»، *فصل‌نامه کتاب*، دوره هشتم، ش ۴.

سیدنظام‌الدین مکیان و دیگران ۱۰۵

جعفری هرندی، رضا و دیگران (۱۳۸۷). «تحلیل محتوا روشی پرکاربرد در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی با تأکید بر تحلیل محتوای کتاب‌های درسی»، *فصل‌نامه حوزه و دانشگاه*، روش‌شناسی علوم انسانی، س ۱۴، ش ۵۵.

دلاور، علی (۱۳۸۴). *مبانی نظری و علمی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی*، تهران: رشد.
ربانی‌خواه، محمد (۱۳۸۴). «کتاب‌شناسی توصیفی نگارش و ویرایش»، *پژوهش و حوزه*، س ۶، ش ۲۳ و ۲۴.
ضیغمی، رضا و دیگران (۱۳۸۷). «تحلیل محتوا»، *فصل‌نامه پرستاری ایران*، دوره بیست‌ویکم، ش ۵۳.

Allen, Bryce and David Reser (1990). 'Content Analysis in Library and Information Science Researches', *Library and Information Science Research*, Vol. 12, No. 3.

منابع دیگر

باردن، آلن (۱۳۷۵). *تحلیل محتوا*، ترجمه ملیحه آشنایی و محمد یمنی دوزی سرخابی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

دادگر، یدالله (۱۳۸۴). «اصلاح ابعاد آموزشی اقتصاد ایران به‌منابه نزدیک‌شدن به اقتصاد بومی و دینی»، *مجموعه مقالات چهارمین همایش دو سالانه اقتصاد اسلامی*، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
دستور خط فارسی: مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۲). نشر آثار فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران.

مکیان، سیدنظام‌الدین و محمد واعظ (۱۳۸۳). «بررسی شش اثر در زمینه پول و بانک‌داری»، *نامه علوم انسانی*، دو فصل‌نامه شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی، ویژه اقتصاد، ش ۱۰.

Masudi, A. (2003). *Functional Semantic in Communication Research*, Tehran: Proceeding of Linguistic Conference on Social Science.

Robinson, L. (2006). 'Why Content Analysis should be Used More in Library and Information Studies Research', *Library Studies*, 9.

